

Бібліотечна справа Катеринославщини у 1917–1920 рр.: стан та проблеми

Людмила Лучка, Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара

Досліджено бібліотечний простір Катеринославщини за часів Української революції 1917–1921 рр. Висвітлено роль просвітянських товариств у процесі українізації, визначено вплив політичних подій на стан бібліотечної справи. Проаналізовано діяльність бібліотек різного відомчого підпорядкування, а саме публічної, навчальних закладів, товариств, духовних закладів. Зосереджено увагу на заходах, які поширювали українську ідею, підтримували українські традиції та сприяли розповсюдженню української книжки. За цих часів вагомим був внесок товариства «Просвіта», діяльність якого була нетривалою, але глибоко змістовною. Бібліографічною рідкістю є збереженні до наших часів випуски друкованого органу осередку – «Вісника». Джерела суттєво допомагають відтворити цілісну картину культурно-просвітницького життя народних бібліотек, що діяли у губернії, та сприяли читанню української літератури. Розкрито внесок освітянських бібліотек губернії у розвиток української літературної спадщини та формування фондів україномовних видань. Виявлено історичні віхи розвитку книжкових колекцій наукової бібліотеки ДНУ імені Олеся Гончара (1918 р.). На основі архівних матеріалів висвітлено діяльність Катеринославської духовної семінарії та вагомий внесок її очільників у розвиток книжкової справи краю. Недосліджені до цього часу бібліотечні звіти дозволяють з'ясувати причини, що гальмували процес, та виявити факти підтримки бібліотечної справи Катеринославщини. Значну увагу приділено визначенню місця та ролі, яку відігравали українські видавництва і книгарні («Слово», «Українське видавництво», «Споживач», «Україна», «Каменярь», А. Кашченка тощо). Новостворені осередки стали надійною ланкою між бібліотекою і катеринославськими читачами. Поповнення бібліотечних фондів щойно підготовленими українськими виданнями з історії, літературознавства, художніми творами було нагальним завданням у процесі поступового розвитку української видавничої справи у 1917–1920 рр.

Ключові слова: бібліотечна справа, Українська революція 1917–1921 рр., Катеринославщина, навчальні заклади, українські видавництва, фонди, українська ідея

Library work of Katerinoslav in 1917–1920: status and problems

Ljudmila Luchka, Oles Honchar Dnipro National University

The article deals with library space of Katerinoslav during the Ukrainian Revolution of 1917–1921. The role of educational societies in the process of Ukrainization is highlighted, the influence of political events on the state of librarianship is determined. The state and activity of libraries of various departmental subordination, namely public libraries, libraries of educational institutions, societies and religious institutions are analyzed. Special attention is given to events that spread the Ukrainian idea, supported Ukrainian traditions and helped to spread the Ukrainian book. During this time, the contribution of Prosvita society was significant. The activity of this society was short, but deeply meaningful. The issues of printed Bulletin of Prosvita are a bibliographic rarity. The sources significantly help to present a complete picture of cultural and educational life of people's libraries operating in the province and contributed to the reading of Ukrainian literature. The contribution of educational libraries of the province to the development of Ukrainian literary heritage and formation of Ukrainian-language book collections are revealed. The historical milestones in the development of book collections of Oles Honchar Dnipro National University scientific library (1918) are shown. The article provides information on the activities of Katerinoslav Theological Seminary and significant contribution of its leaders to the development of book industry of the region based on archival materials. Unresearched library reports allow to find out the reasons that impeded the process and reveal facts about support of library work in Katerinoslav. Considerable attention is paid to determining the place and role of Ukrainian publishing houses and bookstores (Slovo, Ukrainian Publishing House, Consumer, Ukraine, Kamenyar, O. Kashchenko, etc.). The newly created societies became a reliable link between the library and Katerinoslav readers. Replenishment of library collections with new prepared Ukrainian publications on history, literature studies and fiction was an urgent task in the process of gradual development of Ukrainian publishing in 1917–1920 years.

Keywords: library work, the Ukrainian revolution of 1917–1921, Katerinoslav, educational institutions, Ukrainian publishers, funds, Ukrainian idea

Библиотечное дело в Екатеринославе в 1917–1920 гг.: состояние и проблемы

Людмила Лучка, Днепропетровский национальный университет им. Олеся Гончара

Исследовано библиотечное дело Екатеринославщины в период Украинской революции 1917–1921 гг. Освещена роль просветительских обществ в процессе украинизации, определено влияние политических событий на состояние библиотечного дела. Проанализировано состояние и деятельность библиотек различного ведомственного подчинения, а именно публичной, учебных заведений, обществ, духовных заведений. Уделено внимание мероприятиям, которые распространяли украинскую идею, поддерживали украинские традиции и способствовали распространению украинской книги. В этот период весомым был вклад общества «Просвита», деятельность которого была непродолжительной, но глубоко содержательной. Библиографической редкостью являются сохранные до наших дней выпуски печатного органа общества – «Вестника». Источники существенно помогают воссоздать целостную картину культурно-просветительской жизни народных библиотек, которые функционировали в губернии и способствовали чтению украинской литературы. Раскрыт вклад просветительских библиотек губернии в развитие украинского литературного наследия и формирования фондов украиноязычных изданий. Выявлены исторические вехи развития книжных коллекций научной библиотеки ДНУ имени Олеся Гончара (1918 г.). На основе архивных материалов отражена деятельность Екатеринославской духовной семинарии и весомый вклад ее руководителей в развитие книжного дела края. Неисследованные до сих пор библиотечные отчеты позволяют выяснить причины, которые тормозили процесс, и выявить факты поддержки библиотечного дела Екатеринославщины. Значительное внимание уделено определению места и роли, которую играли украинские издательства и книжные магазины («Слово», «Украинское издательство», «Споживач», «Україна», «Каменяр», А. Кашенко и т. д.). Издательства стали надежным звеном между библиотекой и екатеринославскими читателями. Пополнение библиотечных фондов только что вышедшими украинскими изданиями по истории, литературоведению, художественными произведениями было насущной задачей в процессе последовательного развития украинского издательского дела в 1917–1920 гг.

Ключевые слова: библиотечное дело, Украинская революция 1917–1921 гг., Екатеринославщина, учебные заведения, украинские издательства, фонды, украинская идея

Постановка проблеми.

Події 1917–1921 рр. в Україні пов'язані з формуванням національної самоідентичності у соціальному житті, освіті, науці та культурі. Після створення Центральної Ради та проголошення самостійності України у 1917 р. почалася розбудова національно-культурного простору, важливою складовою якого є бібліотеки. Пріоритетним завданням української влади було відродження української мови, літератури, культури. Значну увагу приділяли створенню мережі закладів з метою виховання та освіти народу.

Аналіз публікацій.

Дослідження з історії бібліотечної справи України визначеного періоду здійснено сучасними науковцями історико-бібліотечної галузі, а саме Л. І. Дубровіною, О. О. Онищенком, В. В. Сєдих, Т. В. Новальською. Вони подають матеріали про окремі згадки та посилання на Катеринославську губернію. Цілісна розвідка з історії бібліотек Катеринославщини відсутня.

Мета даного дослідження полягає у

висвітленні стану та проблем бібліотечної діяльності у 1917–1920 рр. на теренах Катеринославської губернії. Науковий інтерес до обраної теми викликано недослідженими до нашого часу сторінками вагомого потенціалу бібліотек різного підпорядкування у процесі українзації та поширення української книжкової спадщини на Катеринославщині.

Виклад матеріалу.

У 1917 р. державним органом, який відповідав за розвиток культури, став Бібліотечно-архівний відділ Міністерства народної освіти УНР під керівництвом О. С. Грушевського. Перші кроки діяльності були спрямовані на процес комплектування та стосувалися започаткування обов'язкового примірника для бібліотечної мережі України [7, с. 72–73].

Уряд прагнув зберегти вже наявні на українській території бібліотеки, підтримуючи створення та розвиток українських відділів. На державному рівні Бібліотечна секція підготувала концепцію створення єдиної мережі бібліотек, що дозволило б здійснювати централізоване

комплектування, облік, методичне керівництво. Для формування національного бібліотечного фонду велике значення мав законопроект про обов'язковий примірник видань, що друкувалися на всій території (1918 р.). Серед переліку міст, які повинні його отримувати, зазначався Катеринослав [7, с. 81].

На Катеринославщині, як на всіх українських землях, події 1917–1921 рр. змінювалися бурхливо під впливом часу. У 1917–1918 рр. місто перебувало у складній ситуації: тяжкий фінансовий стан, господарська руїна. Зрозуміло, що стан бібліотечної справи залежав від політичних умов. Зі спогадів катеринославця В. Сокола відомо, що у 1917 р. у губернії відчувалися позитивні зміни у національному середовищі: стихійно організувалися групи молоді, які підтримували ідею «української справи». Охочі збирались на власних квартирах, слухали поезію Т.Г. Шевченка, читали повісті А. Кащенко, співали українські пісні [20, с. 192].

У цей період найбільший вплив на розвиток історичних подій мало товариство «Просвіта» як культурно-виховна та патріотична організація. Нова влада підтримувала просвітянські бібліотеки, відновлювала наявні та відкривала нові осередки. За даними НБУВ, у 1918 р. кількість філій на Катеринославщині сягала приблизно 100 (у порівнянні: Херсонська, Харківська губернії – близько 50). У 1917 р. на Катеринославському українському губернському з'їзді обговорювали завдання Бібліотечної комісії товариства: а саме підготовки 24 комплектів книжок для бібліотек-читалень губернії та здійснення розсилки газет і брошур фронту. Створена бібліотека призначалась для членів земства та інших мешканців, хто цікавився історією українського народу [7, с. 74].

Цінним джерелом з історії визначеного періоду є «Вісник» товариства «Просвіти» у Катеринославі, три випуски якого зберігаються у ДНІМ імені Д. І. Яворницького. Середина 1917 р. у Катеринославській губернії була наповнена важливими подіями та різноманітними заходами, що відбувалися у філіях просвітницького осередку. Так, у березні 1917 р. розпочало діяльність відділення у с. Мануйлівка. Бібліотечна секція здійснювала контроль, забезпечувала українськими книжками та передплачувала українські часописи. Цікавою є інформація про утримання бібліотеки-читальні Успенської філії, зокрема у липні 1917 р. на купівлю книг витратили 139 крб 49

коп. На той час для відвідувачів читальня мала газети «Народна воля», «Нова рада», «Вісник товариства «Просвіта». У с. Покровське Олександрівського повіту у читальній залі діячі «Просвіти» організували лекції з української мови [3, с. 2; 4, с. 2].

Вимогою часу стала діяльність народних бібліотек у сільській місцевості. Нова влада створювала органи, які повинні були допомагати впроваджувати нові форми роботи у культурно-освітній галузі. Так, у 1917 р. в с. Кам'янському активно діяла культурно-просвітницька виконавча комісія, яка опікувалась повітовою бібліотекою. На базі останньої проводились популярні серед населення народні читання, організація яких вимагала опрацювання нової літератури [8, с. 3–4].

Новостворена Губернська Українська Рада як керівний орган українських організацій Катеринославщини значну увагу приділяла відродженню осередків «Просвіти», створенню нового статуту та обранню нового правління. Конче потрібним стало звернення членів товариства до видавництв та українських авторів з проханням надсилати повні видання і окремі твори до бібліотек. Пропонувалось мати не менше трьох осередків, які б між собою тісно співпрацювали за різними напрямками: повітова бібліотека, земська народна бібліотека та читальня [9, с. 4; 10, с. 4].

Просвітницька робота в нових умовах вимагала допомоги кадрів-фахівців. Так, у деяких читальнях зафіксовано факти чергування інтелігентних осіб, що слідкували за порядком та надавали допомогу малограмотним мешканцям у роботі з газетами. Вагомим був внесок місцевого Споживчого товариства, за підтримки якого здійснювалась передплата періодичних видань для села. Варто зазначити, що селяни охоче відвідували такі читальні [19, с. 4]. З газетного матеріалу відомо, що найбільш активним осередком «Просвіти» у 1917 р. стала філія у с. Куцуволівка Верхньодніпровського повіту. Збори проходили жваво, бібліотекар Г. Кушніренко відповідав за поширення української думки серед селян, прищеплення інтересу до читання української літератури. Осередок підтримував рішення УНР, про що свідчить привітальний лист до Київської Центральної Ради. Цікавою є історія просвіти с. Павлівка. У зв'язку з незручним для селян (край села, заболочена місцевість) розташуванням земської читальні, мешканці звернулися з проханням відкрити

Народний будинок для організацій лекцій та ознайомлення з пресою [13, с. 3; 21, с. 362].

Досліджуючи джерела зазначеної тематики, варто звернути увагу на проблемні аспекти, що стосувалися скрутного стану бібліотечних осередків краю. Автор Л. Думанський висвітлив катастрофічний стан невеличких читалень: відсутність газет державного рівня, наявність чорносотенних видань, які не задовольняли читацькі запити та постійно зростаючі духовні потреби населення. Це відбувалося за наявності бажання у селян бачити потрібну газету та корисну книгу. Автор пропонує вихід у створенні народної читальні на основі самоорганізації. За його пропозицією, ця справа не складна, 20–30 грамотних, свідомих осіб збирають кошти (15 крб), на які виписують одну або декілька відомих соціалістичних газет, популярних книг і брошур сучасної тематики. У позитивному вирішенні цієї справи вагомою повинна бути допомога волості та повітового земства, певну фінансову роль відігравали міські громадські організації [17, с. 4].

За часів Української революції 1917–1921 рр. різні уряди першорядну увагу приділяли організації народної освіти та бібліотекам як її базі. Розвиток шкільних бібліотек базувався на українській освіті, формуванні фондів українських книжок, підтримці видавничої справи. Активні діячі порушували питання про розвиток мережі бібліотек з метою загальнокультурного виховання та освіти української нації. Губернський комітет народної освіти відіграв важливу роль у процесах українізації, поширенні українських видань, оволодінні українською мовою. Початкові та середні навчальні заклади мали у своїх бібліотеках підручники: «Український буквар» С. Русової, «Українська граматка» та «Рідне слово» Б. і М. Грінченків (1907 р.), «Граматка» та «Рідна школа» С. Черкасенка, «Вінок» О. Г. Білоусенка; підручники з граматики і синтаксису української мови (Г. Шерстюк, П. Залозний) [2, с. 4].

З історії бібліотек навчальних закладів варто зазначити бібліотеку Олександрівського механіко-технічного училища (1900 р.). У 1917 р. бібліотека під керівництвом Л. І. Яцунова, викладача російської мови, географії і історії, класного керівника, активно діяла щодо питань поповнення фондів фундаментальної та учнівської бібліотек. Крім того, бібліотекар організовував концерти для поранених.

Зазначимо, що у 1917 р. відбулося підвищення сплати за навчання: з 40 крб до 60 крб на рік [3, арк. 32 зв.]. Жіноче училище м. Олександрівська у 1917 р. знаходилось у скрутному стані і бібліотека потребувала фінансової підтримки. Прикметно, що у 1918 р. бібліотекар навчального закладу отримував 900 крб на рік (у порівнянні: лікар – 900 крб, директор середнього закладу – 6000 крб, інспектор – 4800 крб) [15, арк. 45–47].

У цей період започатковували наукові бібліотеки при вищих навчальних закладах. У 1918 р. у Катеринославі відкрито університет, який мав статут. Розділ 3.3 містить інформацію про створення, контроль та діяльність бібліотеки як навчально-допоміжного підрозділу. За інформацією Є. М. Самінського відомо, що першими книгами університету стали книжкові колекції дореволюційних катеринославських навчальних закладів, різних товариств та установ. Особливо значними є зібрання Катеринославської класичної гімназії, Гоголівського просвітницького товариства, Народного університету імені О. Караваєва. Бібліотека починалася з 1000 примірників з бібліотечного зібрання Катеринославських вищих жіночих курсів [22, с. 31].

Цікавим є лист-клопотання новоствореного університету директору Київської Духовної академії бібліотекаря А. С. Криловському від 22 серпня 1918 р. Рукописне джерело містить прохання Попечительської ради допомогти у створенні бібліотеки шляхом безоплатної передачі дублетних примірників у постійне або тимчасове користування. Наступне питання стосувалося надання викладачам катеринославського університету права користування духовною бібліотекою. Відповідальною особою у вирішенні цих питань призначено асистента кафедри енциклопедії та історії філософії права Г. Д. Гурвича. На жаль, на сьогодні не знайдено відповіді на прохання, але вивчення рідкісних фондів НБ ДНУ ім. О. Гончара свідчить про відсутність примірників з печаткою «КДА» [6, арк. 1].

Вивчаючи зазначений історичний період, варто долучити у дослідження матеріали про діяльність Катеринославської духовної семінарії. За архівними матеріалами відомо, що у 1917–1918 рр. обов'язки ректора виконував протоієрей І. Кречетович, інспектором семінарії був протоієрей А. Мурин. Кількість вихованців складала близько 800 осіб. Семінарська бібліотека працювала у складі фундаментальної

і учнівської бібліотек. Єпархіальне керівництво виділяло кошти на придбання книг, журналів та палітурну справу. Доречно зазначити, що у зв'язку з політичною ситуацією, передплата журналів на 1918 р. була скасована.

Придбання навчальної та наукової літератури для семінаристів здійснювалося відповідно до семи розділів фонду. Бібліотечне зібрання зберігало багатогалузевий фонд з філософії, історії, релігієзнавства, педагогіки, біолого-медичних знань, літературознавства, фізики, книг різного змісту. Серед переліку книжкових надходжень нашу увагу привернули найдорожчі за вартістю видання: Успенський Ф. І. «История Византии» (22 крб) та Іловайський Д. І. «История России» (17 крб 50 коп.). Керівництво опікувалось придбанням літератури російською та іноземними мовами (9 прим.). Обов'язки завідувача бібліотеки виконував викладач гомілетики (християнської риторики) І. Триодин, отримуючи 180 крб (1568 крб – викладацька посада). Варто зазначити, що 180 крб. отримувал кожний викладач семінарії за сумісництво. Бібліотека складала акти списання загубленої літератури [16, арк. 62–63].

Розвиток бібліотечної справи на Катеринославщині за часів УНР пов'язаний з діяльністю Міської громадської бібліотеки. У 1917–1923 рр. бібліотеку очолювала У. І. Дикарева, дружина брата українського етнографа Митрофана Олексійовича Дикарева. Звіти допомагають краще уявити стан та труднощі, з якими зіткнулася бібліотека. За інформацією бібліотекаря К. Прокоф'євої відомо, що у 1917–1918 рр. загальна кількість читачів сягала 10 075 осіб, але статистичні показники не були стабільними: зниження звернень до бібліотеки зафіксовано у квітні, липні та вересні 1917 р.; читацька активність припадала на травень–червень 1917 р. Причини пов'язані з загальним ходом подій у місті. Під час проведення мітингів та страйків мешканці не звертались до бібліотеки. Разом з тим факти свідчать, що у 1917 р. бібліотечними послугами користувались на 1119 осіб більше, ніж у 1916 р., кількість відвідувачів зросла на 1549 осіб. У 1921 р. відбулася знаменна, на регіональному рівні, подія у бібліотечному світі. У Катеринославі проходила перша загальноміська конференція бібліотечних працівників, серед організаторів якої зазначався В. О. Дикарев, син У. І. Дикаревої [18, с. 31–34].

У квітні 1917 р. на загальних зборах

духовно-навчальних закладів Катеринослава зазначалось про закриття духовних навчальних закладів (училищ, семінарії) та відкриття загальнодоступних гімназій. У 1918 р. відчутною була відсутність нових підручників, недостатня кількість на видавничому ринку та висока вартість. Позитивний момент полягав у вирішенні питання про поширення прав викладачів щодо вибору підручників [14, с. 373]. Активну діяльність здійснювало місцеве відділення Всеросійського товариства пам'яті воїнів Російської армії. Члени товариства збирали біографічні матеріали про катеринославців, загиблих під час Першої світової війни, відповідальним було призначено В. Д. Машукова. Одне із завдань осередку полягало у створенні бібліотеки, яка б мала друковані і рукописні видання, газетні та журнальні публікації, листування учасників війни, щоденники, нотатки. Коло цих питань вирішував В. О. Біднов, викладач Катеринославської духовної семінарії [1, с. 370].

Цікавою є доля приватної бібліотеки дворянина Г. П. Алексеєва. З «Епістолярної спадщини академіка Д. І. Яворницького» відомо, що після смерті Г. П. Алексеєва у 1914 р. книжкове зібрання дісталось зятю князю М. П. Урусову та його дружині В. Г. Урусовій (доньці Г. П. Алексеєва). До 1918 р. про бібліотеку піклувалася родина. Відомо, що під час зміни влади у Катеринославській губернії Котовська бібліотека вже нараховувала 27 тис. книг, знаходилася в будинку в неналежному стані та мала сумний вигляд: книжкові шафи були перевернуті солдатами. Сторінки рідкісних видань унікальної бібліотеки видиралися й використовувалися для куріння. У січні 1918 р. було викрадено «Каталог» та всі українські видання [23, р. 301, 346].

У березні 1918 р. з місцевої газети «Приднепровский край» відомо, що приватна бібліотека була розпорошена: одна частина перейшла у розпорядження Катеринославського комітету «Бунд». Другу частину більшовики готували для передачі до Народного університету імені М. Караваєва. У квітні 1918 р. родина Алексеєвих-Урусових та їх знайома, викладач німецької й французької мов Катеринославської першої чоловічої гімназії, К. І. Кранц опікувались пошуком та поверненням книг з бібліотеки її власникам. З метою збереження цінної приватної бібліотеки Катеринославська губерньська земська управа звернулася до Ради

з проханням повернути бібліотеку під контроль губернського відомства. Подальших відомостей про цілісну бібліотеку немає. З метою збереження деякі примірники донькою та дружиною Г. П. Алексєєва були передані до Обласного музею імені Поля [23, р. 351, 362].

Події 1917–1918 рр. різко змінили видавничу діяльність, що була важливою ланкою між бібліотеками і катеринославським населенням. З революцією підвищився попит на українські видання, але стан цієї галузі був тяжким: застаріла друкарська техніка, відсутність паперу, фарб, висока вартість друку – усе це гальмувало процес поширення літератури серед населення. У 1919 р. у місті поширювались книжки серії «Червона бібліотека» (дитячі твори французькою мовою). Зі спогадів І. П. Мазепи, його донька Галина, що мешкала у Катеринославі, була знайома з книжками цієї серії та повістями А. Кащенко і називала їх своїми «улюбленими книжками» [12, с. 216].

Значну роль відіграло «Українське видавництво в Катеринославі», яке належало до найбільших у місті. У 1918 р. члени осередку відкрили власну друкарню та книгарню «Україна» на Озерному базарі. Кількість друкованої продукції становила 68 назв світської та духовної літератури. Науковий інтерес викликає «Кобзарь» Т. Шевченка, датований 1919 р., за оформленням М. С. Погрібняка, художника-графіка, викладача Дніпропетровського художнього училища, активного діяча Катеринославської «Просвіти». Проіснувало видавництво до 1921 р., потім було націоналізовано.

У 1917 р. на Катеринославщині відомою була книгарня і видавництво «Слово». З початку їх репертуар складала політична література. Після відкриття видавництва «Каменярь» як органу Катеринославської організації УСДРП «Слово» видавало дитячу та юнацьку літературу. Наприкінці 1918 р. видавництво «Слово» розпочало друкувати «Словник української мови» Д. І. Яворницького, матеріали якого було розраховано на три томи. На жаль план не було реалізовано: вийшов тільки перший том. У 1920 р. осередок припинив свою діяльність, передавши видавничу базу колегам новоствореної Катеринославської спілки споживчих товариств. З краєзнавчої тематики цінною продукцією видавництва залишаються серійні листівки з краєвидами Дніпровських порогів та Запоріжжя накладом 12 тис. прим.

Досить відомим у місті було видавництво історика та письменника А. Кащенко, яке розпочало свою діяльність на початку 1917 р. Скрутний фінансовий стан змусив власника осередку звернутися до передплатників. Найбільшу суму у кількості 4 тис. крб видавництво отримало від «Української книгарні» (м. Київ) та витратило на друкування твору А. Кащенко «Оповідання про славне військо запорізьке низове». Наклад складав 3 тис. примірників, які було розпродано. У зв'язку з хворобою власника видавництво припинило діяльність наприкінці 1918 р. За невеликий час існування А. Кащенко видав 23 назви (43 видання) загальною кількістю близько 402 тис. примірників. Корисною для мешканців губернії була діяльність видавництва «Каменярь», яке спеціалізувалося на виданні політичної літератури, а за часів П. Скоропадського почало друкувати навчальну літературу українською мовою. У 1917–1920 рр. заклад підготував 135 тис. примірників [11, с. 65–66].

Катеринославська «Просвіта» здійснювала активну видавничу діяльність у вигляді листівок-метеликів. Видавництво «Стежка до дому» пропонувало серію дитячої літератури, зокрема переклади казок Г. К. Андерсена, братів Грімм та В. Гауфа. У 1917 р. видавництво «Дзвін» надрукувало заборонену цензурою у 1916 р. збірку праць В. Винниченка «В чому наша сила». Найбільш міцним залишалось видавництво Союзу споживчих товариств («Споживач»). Серед його видань цінними є краєзнавчі видання та дитяча література. У 1919–на початку 1920 рр. вийшли з друку дві серії листівок, присвячених письменникам та Дніпровим порогам, накладом 30 тис. примірників. Заклад проіснував до 1920 р. [11, с. 68].

Висновки.

Отже, бібліотеки Катеринославщини у 1917–1920 рр. відігравали важливу роль і були потужними осередками під час дій УНР. Незважаючи на політичну ситуацію, скрутний фінансовий стан, бібліотечна справа краю розвивалась і зробила помітний внесок у створенні фундаменту національного бібліотекознавства, якісного функціонування єдиної бібліотечної мережі та поширенні української книжки. Бібліотеки різного відомчого підпорядкування під час Української революції 1917–1921 рр. набували особливого значення як осередки формування свідомості

та активної громадянської позиції. Найбільший вплив на розвиток історичних подій мало катеринославське товариство «Просвіта», яке відновлювало наявні та відкривало нові осередки з культурно-виховною метою. Робота народних бібліотек та читалень у сільській місцевості спрямовувалась на поширення української думки та читання української літератури. Бібліотеки світських та духовних навчальних закладів опікувалися придбанням різногалузевої літератури для якісної підготовки учнів. Складні політичні умови призвели до знищення унікальної приватної бібліотеки

катеринославського діяча, відомого колекціонера Г. П. Алексєєва. Робота місцевих видавництв («Стежка до дому», «Слово», «Споживач», «Дзвін», «Українське видавництво» тощо) активізувалась у процесі популяризації української художньої та наукової літератури. Через книжкову продукцію, яка друкувалась на українських землях, бібліотеки сприяли активному зростанню читацьких інтересів та поширенню читацького кола. Бібліотечні осередки Катеринославської губернії періоду Української революції відповідали вимогам часу та різноманітним читацьким запитам.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Біднов В.О. Місцеве товариство пам'яті воїнів Російської армії. *Екатеринославские епархиальные ведомости*. 1917. 21 янв. С. 76.
2. Відкриття Української гімназії. *Народная жизнь*. 1917. № 123. 9 авг. С. 4.
3. Відкриття читальні у Мануйлівці. *Вісник товариства «Просвіта»*. 1917. № 22. С. 2.
4. Відкриття читальні у Покровському. *Вісник товариства «Просвіта»*. 1917. № 3. С.2.
5. Діяльність Олександрівського технічного училища, 1917 р. Державний архів Запорізької області (далі – ДАЗО). Ф. 6. Оп. 1. Спр. 494. 50 арк.
6. Дніпропетровський університет. Інститут рукопису НБУВ. Ф. 184. Оп. 1. Спр. 99. 1 арк.
7. Дубровіна Л.А, Онищенко О.С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті. Київ: НБУВ, 2009. 530 с.
8. Жажда просвещения. *Народная жизнь*. 1917. № 78. 16 июня. С. 3-4.
9. З життя «Просвіти»: хроніка. *Народная жизнь*. 1917. № 131. 19 авг. С. 4.
10. Катеринославська Просвіта: хроніка. *Народная жизнь*. 1917. № 125. 11 авг. С. 4.
11. Лисиченко Д. Короткий огляд української видавничої діяльності преси та книготоргівлі на колишній Катеринославщині. *Бібліолог. вісті*. 1930. № 2. С. 59–69.
12. Мазепа Г. Спогади. Чабан М. П. У старому Катеринославі (1905-1920 рр.): хрестоматія. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2001. С. 202220.
13. Наш край: хроніка событий. *Народная жизнь*. 1917. № 191. 24 ноября. С. 3.
14. Общее собрание духовных учебных заведений. *Екатеринославские епархиальные ведомости*. 1917. 11 авг. С. 373.
15. Олександрівська жіноча гімназія, 1914-1918. ДАЗО. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 56. 50 арк.
16. Отчет по состоянию Екатеринославской духовной семинарии за 1917 г. Державний архів Дніпропетровської області. Ф. 106. Оп. 1. Спр. 305 а. 72 арк.
17. Про народні читальні. *Народная жизнь*. 1917. № 121. 6 авг. С. 4.
18. Прокофьева Е. Деятельность Екатеринославской городской общественной библиотеки за время войны и революции. *Екатеринославская городская статистика*: сб. Екатеринослав, 1918. Вып. 1. С. 31–34.
19. Просвітницька робота на селі. *Народная жизнь*. 1917. № 79. 17 июня. С. 4.
20. Сокіл В. Здалека до близького. Чабан М. П. У старому Катеринославі (1905-1920 рр.) Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2001. С. 181-201.
21. Український національно-визвольний рух: березень-листопад 1917 року: документи і матеріали. Київ : Вид-во Олени Теліги, 2003. 1024 с.
22. Устав Екатеринославского университета. Екатеринослав, 1918. 43 с.
23. Letters of life in an aristocratic Russian Household before and after the Revolution. Amy Coles and princess Vera Urusov / ed. and. annot. by N. Tyrnas. USA: Edwin Mellen Press, 2000. 433 p.

REFERENCES

1. Bidnov, V.O. (1917, January 17). Mistseve tovarystvo pamiaty voiviv Rosiiskoi armii. [Local Society of Memory of the Soldiers of the Russian Army]. *Ekaterynoslavskye eparkhialnye vedomosti*, 76 [in Ukrainian].
2. Vidkryttia Ukrainskoi himnazii [Opening of the Ukrainian gymnasium]. (1917, August 9). *Narodnaia zhynzn*, 123, 4 [in Ukrainian].
3. Vidkryttia chytalni u Manuilivtsi [Opening of a reading room in Manuilovka]. (1917). *Visnyk tovarystva "Prosvita"*, 22, 2 [in Ukrainian].
4. Vidkryttia chytalni u Pokrovskomu [Opening of a reading room in Pokrovskoe]. (1917). *Visnyk tovarystva "Prosvita"*, 3, 2 [in Ukrainian].

5. Diialnist Oleksandriivskoho tekhnichnogo uchylyshcha. [The Activity of Oleksandriivske technical college]. (1917). Derzhavnyi arkhiv Zaporizkoi oblasti (dali – DAZO). F. 6. In. 1. F. 494 [in Ukrainian].
6. Dnipropetrovskiyi universytet [Dnipropetrovsk University]. (1918). Instytut rukopysu NBUV. F. 184. In. 1. F. 99 [in Ukrainian].
7. Dubrovina, L. A., & Onyshchenko, O. S. (2009). *Bibliotekna sprava v Ukraini v XX stolitti [Librarianship in Ukraine in the 20th century]*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Zhazhda prosveshchennia [The thirst for education]. (1917, June 16). *Narodnaia zhyzn*, 78, 3-4 [in Ukrainian].
9. Z zhyttia "Prosvity": khronika [From the life of "Prosvita": chronicle]. (1917, August 19). *Narodnaia zhyzn*, 131, 4 [in Ukrainian].
10. Katerynoslavska "Prosvita": khronika [Katerinoslav "Prosvita": chronicle]. (1917, August 11). *Narodnaia zhyzn*, 125, 4 [in Ukrainian].
11. Lysyuchenko, D. (1930). Korotkyi ohliad ukraïnskoi vydavnychoi diïalnosti presy ta knyhotorhivli na kolyshnii Katerynoslavshchyni. [A brief review of Ukrainian publishing activity and bookselling in the former Katerynoslav region]. *Biblioloh. visti*, 2, 59–69 [in Ukrainian].
12. Mazepa, H. (2001). Spohady. [Memoirs]. *Chaban M.P. U staromu Katerynoslavi (1905-1920 rr.)*. (pp. 202–220). Dnipropetrovsk: IMA-pres [in Ukrainian].
13. Nash kraj: khronyka sobytyi [Our land: chronicle of events]. (1917, November 24). *Narodnaia zhyzn*, 191, 3 [in Ukrainian].
14. Obshchee sobranie dukhovnykh uchebnykh zavedenyi [General meeting of theological educational institutions]. (1917, August 11). *Ekaterinoslavskye eparkhialnye vedomosti*, 373. [in Ukrainian].
15. Oleksandriivska zhinocha himnaziia [Oleksandriivska Women's gymnasium]. (1914-1918). DAZO. F. 4. In. 1.F. 6 [in Ukrainian].
16. Otchet po sostoiianiu Ekaterinoslavskoi dukhovnoi semynaryi [Report on the State of Ekaterinoslav Theological Seminary]. (1917). Derzhavnyi arkhiv Dnipropetrovskoi oblasti. F. 106. In. 1.F 305 a [in Ukrainian].
17. Pro narodni chytalni [About People's reading rooms]. (1917, August 6). *Narodnaia zhyzn*, 121, 4 [in Ukrainian].
18. Prokofeva, E. (1918). Deiatelnost Ekaterinoslavskoi horodskoi obshchestvennoi byblyoteki za vremia voïny y revoliutsyyi. [The activities of Ekaterinoslav City Public Library during war and revolution]. *Ekaterinoslavskaiia horodskaia statystyka: sb. Ekaterinoslav*. No. 1. pp. 31–34.
19. Prosvitnytska robota na seli [Educational work in the countryside]. (1917, June 17). *Narodnaia zhyzn*, 79, 4 [in Ukrainian].
20. Sokil, V. (2001) Zdaleka do blyzkoïho. [From far to near]. *Chaban M.P. U staromu Katerynoslavi (1905-1920 rr.)*. (pp. 181–201). Dnipropetrovsk: IMA-pres [in Ukrainian].
21. Ukraïnskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh: berezen-lystopad 1917 roku: dokumenty i materialy [Ukrainian National Liberation Movement: March-November 1917: Documents and Materials]. (2003). (p. 1024). Kyiv: Vyd-vo Oleny Telihiy [in Ukrainian].
22. Ustav Ekaterinoslavskoho unyversyteta [The Statutes of Ekaterinoslav University]. (1918). Ekaterinoslav [in Ukrainian].
23. Tyrras, N. (Ed). (2000). *Letters of life in an aristocratic Russian Household before and after the Revolution. Amy Coles and princess Vera Urusov*. USA: Edwin Mellen Press..

Лучка Людмила Миколаївна

Кандидат історичних наук

Дніпровський національний університет

ім. Олесь Гончара

49010, Дніпро, просп. Гагаріна, 72

Email: Luchka64@i.ua

Luchka Lyudmila

Ph.D. of Historical Sciences

Oles Honchar Dnipro National University

72, Gagarin Ave., Dnipro, 49010, Ukraine

Цитування: Лучка Л. М. Бібліотечна справа Катеринославщини у 1917–1920 рр.: стан та проблеми. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2020. Т. 23, № 3. С. 90–97.

Citation: Luchka, L. M. (2020). *Bibliotekna sprava Katerynoslavshchyny u 1917–1920 rr.: stan ta problemy [Library work of Katerinoslav in 1917–1920: status and problems]*. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (3), 90–97.

Стаття надійшла / Article arrived: 24.02.2020

Схвалено до друку / Accepted: 06.03.2020